

Kdo in kako je pridigal srednjeveškim Slovincem?

Slovenščina v cerkvi pred Trubarjem

Velikokrat beremo, da slovenščini odpre cerkvena vrata šele Primož Trubar (1508–1586). Do takrat naj bi v naših cerkvah govorili le v Slovincem nerazumljivih jezikih. Čeravno dobi ljudski jezik v protestantizmu odločilno mesto, posebej pri posredovanju Svetega pisma, je ta trditev napačna. Pred protestantizmom pripadajo slovenske dežele enotni katoliški Evropi. Liturgija je v latinščini, a je v slovenskih cerkvah prav toliko slovenščine, kot je v nemških nemščine.

Ljudstvo mora razumeti

Že v koncilskih aktih za časa Karla Velikega (umrl leta 814) je predpisano, da je treba pridigati v ljudstvu razumljivem jeziku, poleg tega morajo verniki v svojem jeziku znati vsaj apostolsko vero, očenaš in spovedne obrazce. A je v slovenščini od tega ohranjen le zelo malo. Najpomembnejši so spovedni obrazci, imenovani Brižinski spomeniki, o katerih smo v tej rubriki že govorili. Nastali so v drugi polovici 10. stoletja, njihov izvirnik pa sega v 9. stoletje. Naslednja pomembna priča je tako imenovani Rateški ali Celovski rokopis iz okoli leta 1380, iz nekega kodeksa iztrgan list z očenašem in češčenarijo ter vero. Izvira iz Rateč, ki do leta 1390 pripadajo župniji v Mariji na Zilji pri Beljaku na Koroškem, zatem pa Kranjski Gori. Jezikovna analiza tega dokumenta je pokazala, da besedilo kljub večinsko gorenjskim narečnim posebnostim nadaljuje večstoletno besedilno tradicijo.

Da Slovincem že od pokristjanjenja dalje pridigajo v njihovem jeziku, ni dvoma, a pisnih virov o tem skoraj ni. Zgovorna izjema je listina iz Kanalske doline (danes v Italiji), s katero bamberski škof, njihov svetni gospod, leta 1399 dovoli tržanom Trbiža zgraditi lastno cerkev, med drugim zato, ker

se v župnijski cerkvi v Žabnicah pridiga slovensko (slavice), medtem ko sami govorijo »gallicum idioma«, kar pomeni furlanščino. O nemščini pa tu še ni sledu.

Duhovnik, ki ni znal slovensko, je moral oditi iz župnije

Več je virov o tem, da morajo dušni pastirji obvladovati slovenščino. Včasih gre za to, da se na

novi nameščen duhovniki odpo-vedujejo službi, ker so spoznali, da ne znajo jezika vernikov, največkrat pa, da so iz tega razloga njihovo odstranitev zahtevali verniki ali tekmeči za župnijske položaje. Zadeve so romale v patriarhovo pisarno v furlanskem Vidmu, pogosto pa tudi v rimsko kurijo. Tako leta 1415 v Rimu zaradi neznanja jezika odslovijo nekega Mihaela z župnije

v Laškem, leta 1418 Eberharda z Iga itd. Leta 1448 se iz istega razloga odpove župniji v Cerknici duhovnik iz vrocłavske škofije, ki ga je k nam pripeljal Friderik II. Celjski; glede na takrat še pretežno slovansko (poljsko) Šlezijo (pozneje je bila povsem ponemčena, a je kljub temu leta 1945 pripadla Poljski) bi pričakovali, da mu je bila slovenščina blizu, a kaže, da ne. Povedno je, da se znanje slovenščine leta 1458 pojavi tudi pri izbiri župnika pri Sv. Petru ob Soči, ki je danes povsem italijanski, tega leta pa je bilo prebivalstvo še večinoma »slovansko«. Leta 1498 pa patriarhov generalni vikar graja vikarja v Čenti (Tarcen-to), ker ne vzdr-žuje duhovnega pomočnika, ki bi znal »idioma slavicum«, kot je določeno v tej župniji.

Pet let za učenje

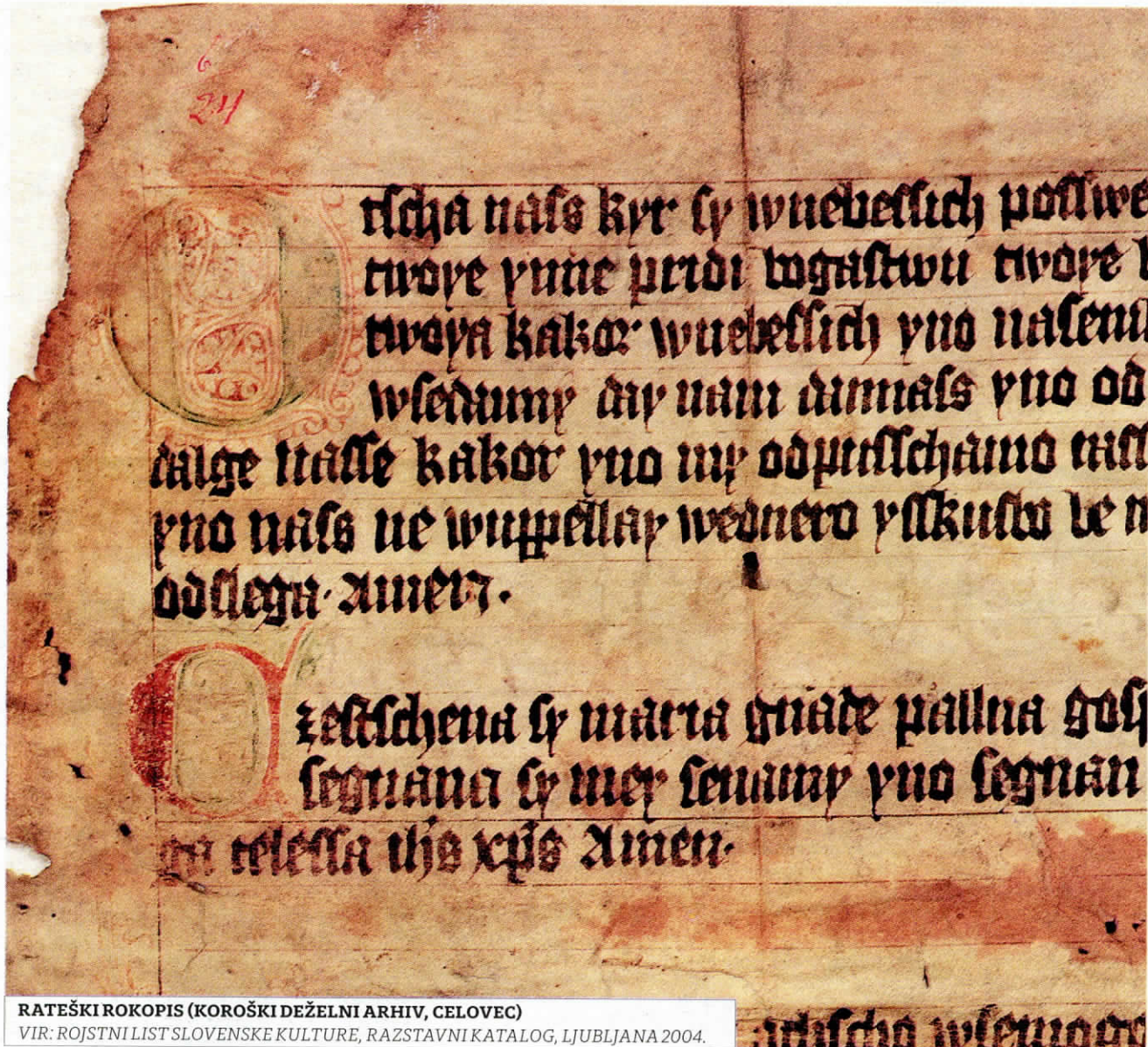
Zanimivi so tudi primeri, da je duhovnikom, ki ne obvladajo jezika župljanov, bilo dovoljeno ostati na župniji za določen čas, da si pridobijo potrebno jezikovno znanje. Tako leta 1426 nekemu Avguštinu Terkesu, duhovniku salzburske nadškofije, zraslemu v nemškem jeziku (lingua teutonica), ki mu je bila podeljena cerkniška župnija, kljub neznanju slovenščine (ydioma sclavonicum) dovolijo obdržati župnijo za dobo pet let. Leta 1432 pa se mora od župnije vendarle posloviti. Tako tega leta z župnije v Šmihe-

PRED
PROTESTANTIZMOM
/.../ JE V SLOVENSKIH
CERKVAH PRAV
TOLIKO SLOVENŠČINE,
KOT JE V NEMŠKIH
NEMŠČINE.

lu pri Pliberku odstranijo tudi duhovnika škofije v Konstanci ob Bodenskem jezeru, ker po pretečenem obdobju slovenščine še vedno ne razume dobro in je pravzaprav sploh ne zna.

To je le nekaj arhi- vskih drobcev, ki govorijo o znanju jezika pri duhovščini na Slovenskem v srednjem veku. Sicer pa so viri bogati s podatki o tem, kdo se je potegoval za župnije in od kod je prihajal. Zanimiva je ugotovitev, da je bil duhovniški stan zelo mobilan, kar ne velja samo za tujce, ampak tudi za domačine. Posamezniki se pomikajo tako rekoč po vseh slovenskih deželah. Nekdo iz Dolenjske slušbuje na Štajerskem, iz Gorenjske in celo iz Štajerske v Beneški Sloveniji in v Furlaniji ipd. S tem pa se srečujejo z različnimi narečji, kar ni moglo ostati brez vpliva na njihov govor. Raziskovalci zgodovine slovenskega jezika se že dolgo ukvarjajo z vprašanjem, ali je v jeziku za cerkev še pred Trubarjem vsaj v neki meri prišlo do nadregionalne standardizacije. Kaže, da bo pri tem treba upoštevati tudi zgoraj navedena zgodovinska dejstva.

JANEZ HÖFLER

RATEŠKI ROKOPIS (KOROŠKI DEŽELNI ARHIV, CELOVEC)

VIR: ROJSTNI LIST SLOVENSKE KULTURE, RAZSTAVNI KATALOG, LJUBLJANA 2004.